

Повторний шлюб: у центрі проблеми – діти!

Автори: Марія КИРИЛЕНКО, Ганна ЯЦЕНКО

У наш час другий (третій, четвертий...) шлюб – досить поширене явище. Навряд чи хтось засумнівається в тому, що ця тенденція дуже небезпечна для стабільності суспільства. У статті «Партнер на все життя» ми вже писали про важливість початкової установки юнаків і дівчат щодо вибору супутника, із яким буде прожити життя. Сьогодні ж поговоримо про ті труднощі, які може породити повторний шлюб. Розгляньмо найболючіший варіант – коли задля можливості об'єднати свої долі доводиться руйнувати одну чи дві сім'ї та зачіпати інтереси дітей.

За спостереженнями психологів, непоганий прогноз повторний шлюб має в тому разі, коли беруть його люди, котрі давно розлучилися й устигли якийсь час пожити на самоті. Вже ніхто не сподівається: «А раптом повернеться?» і ніхто не сумнівається: «А може, розпочати все спочатку?» Діти звикли до того, що тато й мама не живуть разом. Тесті і тещі, свекри й свекрухи вже втратили колишній інтерес (а часом і агресію) до зятя чи невістки. Нарешті стало зрозуміло, ким колишне подружжя є одне для одного – заклятими ворогами чи добрими друзями. При такому розкладі проблеми, породжувані новим одруженням, рідше загрожують набути патологічних форм.

Набагато складніше, якщо все відбувається одночасно – і розпад попередньої сім'ї, і створення нової. У цьому разі можна говорити про потужний стрес, який неминуче переживуть усі без винятку учасники драми. Та найболючіше ця ситуація вдарить по дітях. Для них розлука батьків – то не просто руйнування стереотипів, то катастрофа їхнього світу, їхньої фортеці, втрата почуття захищеності та безпеки. Ситуація ускладнюється тим, що один із батьків поглинений новим почуттям, притиранням до нового партнера, можливо, побутовими проблемами, пов'язаними з переїздом. Другий – пригнічений відчуттям, що

Його всі залишили. Все це неминуче веде до того, що дитина недоотримує увагу та пестощі, або ж (ще гірше) одержує лише імітацію того й іншого. До цього можна додати тугу за тим із батьків, хто залишив сім'ю, труднощі адаптації до вітчима або мачухи, інших членів нової сім'ї. Адже водночас може йтися і про зміну місця проживання, нову школу, відірваність від колишніх друзів. Якщо ж урахувати, наскільки суперечливою може бути трактування подій батьками та їхнім найближчим оточенням, то варто уявити собі той нелегкий тягар, який лягає на неміцні дитячі плечі.

Звичайно, психіка дитини досить пластична, й адаптаційні механізми дуже розвинені. Проте ті випадки, із якими доводиться зіштовхуватися практичним психологам, зайвий раз підтверджують: реакція дитини на розлуку батьків набуває часом дуже нездорових форм. Наприклад, дівчинка п'яти років після того, як тато залишив сім'ю і пішов до «тітки Галі», пригнічує матір своїми запитаннями: «Тато пішов тому, що не любить мене?»; «А не можна, щоб ми жили всі разом?»; «Я повинна любити тітку Галю так само, як тебе?»; «А якби в мене була інша мама, тато не пішов би?»; «А якщо ти помреш, то тоді тітка Галя буде моєю мамою?»

І це не найгірший варіант, тому що дитина ще мала й відкрита у своєму дитячому горі. У неї є шанс «вимовити» свої сумніви, почути відповіді на болісні запитання і навіть дістати допомогу психолога. Діти старші, переймаючись такими запитаннями, рідко озвучують їх, що набагато небезпечніше – у них більше шансів одержати серйозні психологічні проблеми, загнані у підсвідомість. Діти, чиї батьки розлучилися, як правило, відчують труднощі при побудові власної сім'ї. Відчуючи інстинктивну любов до батьків і намагаючись їх виправдати, вони визнають розлучення як норму життя, акцентують увагу на аналогічних долях друзів і однокласників. У їхній свідомості можуть закріпитися постулати: «всі розлучаються», «розлучення – це нормально» і т.п. Така установка є дуже сильним руйнівником майбутнього сімейного

життя.

Для дівчаток дуже небезпечний варіант, коли батько іде із сім'ї заради іншої жінки. Співпереживання залишеній матері може призвести в майбутньому до страху бути покинутою. Це може виявитися в підвищеній недовірливості, болісних ревнощах або в бажанні, щоб чоловік повсякчас доводив свою любов. Мало хто з чоловіків зможе довго терпіти такий шлюб із «душевним надривом». Недобре діє на дівчаток і приклад рішучої матері, яка виганяє «не такого» батька: у своєму майбутньому сімейному житті молода жінка може керуватися жорстким принципом: «Будь таким, як я хочу, інакше я піду». На хлопчиків може тяжко подіяти факт зради матері батьку: в нього може сформуватися цинічне ставлення до жінок узагалі.

Підлітки нерідко реагують на розлучення батьків дуже неадекватно: можуть зненавидіти батька-«зрадника», втекти з дому в пошуках сумнівних способів розради. Доводилося також спостерігати бурхливу реакцію юнака, який, повернувшись з армії, довідався про те, що батько пішов. Минуло вже багато років, але молода людина так і не відновила своїх стосунків із батьком і навіть не вітається з ним на вулиці. Тому важко визначити той вік дітей, коли батькам уже «можна розлучатися». Реакція на цю подію завжди індивідуальна й рідко передбачувана.

Йдучи на розлучення та створення нової сім'ї, потрібно розуміти, що головні дійові особи тут – діти, а головне завдання – збереження з ними добрих стосунків. Необхідно розуміти, що при цьому враховуються не лише їхні інтереси, а й ваші власні: адже від того, як складуться відносини зі своїми дітьми та дітьми партнера, багато в чому залежить доля вашого нового шлюбу.

Найголовніше – не втратити з дітьми контакт, постійно приділяти їм увагу, що означає не стільки нагодувати й купити необхідне або особливо бажане, скільки виділити час на повноцінне спілкування з дитиною. Для багатьох батьківський

обов'язок закінчується на традиційних запитаннях: «Ти поїв?», «Уроки зробила?», «Який подарунок ти хотів би на день народження?» Та навіть якщо ставляться і «правильні» запитання: «Як справи у школі?», «Чому ти така сумна?», то це ще не означає, що ставлять їх у правильній формі та підходящій обстановці. Якщо спілкуються «на бігу», між іншим, у присутності третіх (нехай навіть найближчих) осіб, то розраховувати можна лише на формальну відповідь.

У період розлучення батьків і створення нової сім'ї особливо важливо зберегти довірливі та відверті стосунки з дітьми. Ви можете спостерігати в дитини всі ознаки стресу: пригніченість, замкнутість, перепади настрою, проблеми зі здоров'ям і навчанням. У цей час не завадила б допомога психолога, але багато чого можете й ви самі.

Спробуйте викликати дитину на відвертість. Для цього потрібно шукати й створювати самому ситуації, при яких з'являється шанс «розговорити» дитину. Маляті найчастіше досить приділити час, і дитина сама запитає про все, що її хвилює. З молодшим школярем уже складніше. Радимо встановити прості ритуали, під час яких ви будете з дитиною наодинці. Це може бути спільна проста робота, недільна прогулянка лише вдвох, півгодини спокійної розмови «про все» перед сном. Такі ритуальні дії дадуть дитині відчуття передбачуваності, гарантованості майбутнього, стабільності та захищеності, створять умови для відвертої розмови.

З підлітком може бути й зовсім непереливки. Адже навіть за найкращих умов це непростий вік для дітей та їхніх батьків, а за складних життєвих обставин цей період стає ще важчим. Підліток може замкнутися в собі, почати уникати звичних хвилин душевного спілкування, перестати ділитися своїми переживаннями. Та й у цьому разі шукайте можливості побути з ним наодинці. Дім для цього не найкраще місце, оскільки саме там у дитини є її «нора», куди вона за першої ж можливості прагне сховатися – її кімната, програвач, телевізор, комп'ютер, книжки... Доведеться штучно формувати ситуації, коли

спілкування буде неминучим: кудись поїхати з підлітком, разом сходити на базар по картоплю, з'їздити на риболовлю чи по гриби. Доречні будь-які хитрощі, мета яких лише одна – бувати з дитиною наодинці та розмовляти з нею. Шукайте будь-які теми для розмов – нехай підліток розповідає вам про що завгодно, тоді є шанс, що колись він заговорить з вами й про своє наболіле.

І ніколи, за жодних умов не відкуповуйтеся від дитини подарунками!

Дитина завжди має відчувати, що ваша любов до неї незмінна та непідвладна жодним поворотам долі. Вона повинна бути переконана: ви любите її, і вона завжди багато важитиме для вас, хоч що сталося б у житті.

Після весілля: поговоримо?

Автори: Марія КИРИЛЕНКО, Ганна ЯЦЕНКО

Осінь – традиційна пора весіль. Одні молоді люди вже відгуляли (пишно чи не дуже) це торжество, інші ще поглинені передвесільними турботами. А що потім – справжній медовий місяць чи кошмарний період сварок і непорозумінь? Роки щасливого життя чи крах усіх надій, ілюзій і життєвих планів? Багато що залежить від того, як поведуться молодята після весілля, чим наповнять перші місяці свого подружнього життя. Хтось може подумати: ця стаття не для мене. Але ж ніколи не рано й ніколи не пізно змінити своє життя...

Період між весіллям і народженням дитини – це термін, відведений самою природою для вирішення цілком конкретного завдання: молоде подружжя мусить усвідомити, що воно вступило у нову сферу життя, де на молодят чекають ролі не хлопчика й

дівчинки, а чоловіка та дружини. І не треба вважати, що коли народження малюка поки що не планується, то у вас море часу й можна нікуди не квапитися. Важливо не те, скільки у вас часу, а те, як ви його використаєте.

До народження дитини потрібно встигнути вирішити накопичені психологічні проблеми й виробити позитивний стиль стосунків. Адже нерідко наречений і наречена більше готуються до весілля, ніж до сімейного життя. Думають про умови проживання, а не про взаємну відповідальність. Обговорюють покупки, а не свою майбутню роль у сім'ї. Задовго до весілля у стосунках молодих людей уже можуть бути тертя, конфлікти, непорозуміння, взаємні претензії. Й інколи здається, що досить поставити штампи в паспорти – і все чудесним чином зміниться, втрясється, згладиться. Насправді ж весілля може тільки загострити невирішені проблеми. Адже до цього щось відсівалося свідомістю, але міцно осідало в підсвідомості; про щось просто не хотілося думати, а щось і свідомо замовчувалося.

Відкладене «на потім» з'ясування стосунків неминуче дасться ознаки вже у перші дні спільного життя. Крім того, молодят може уразити синдром обманутих очікувань (різною мірою пережитий практично кожним); відчуття зупинки, кінця шляху; перевантаження одне одного взаємним спілкуванням; перепади сексуальної активності; ламання стереотипів; боротьба за лідерство та поділ сфер відповідальності; сумніви у правильності вибору партнера; вияснення, хто кого «ощасливив»; побутові, а нерідко й фінансові проблеми.

Здавалося б, усі ці складнощі повинні потонути в морі взаємного кохання. Справді, це почуття може допомогти подолати будь-які труднощі. Але багато людей приходять у шлюб із впевненістю, що кохання вже відбулося і слід лише пожинати його плоди. Не всі готові усвідомити: весілля – це не фініш, а старт кохання, якому ще тільки належить набути нової якості, щоб стати цементам подружніх стосунків.

Було б ідеально, якби чоловік і дружина приходили зі

стабільних благополучних сімей з однаковими моделями поведінки. Але на те він й ідеал, щоб траплятися не так уже й часто. Досвід сім'ї батьків може піти молодят на шкоду – кожен приносить у шлюб своє бачення майбутніх відносин. А якщо дружина – із сім'ї, в якій (дуже умовно) панував матриархат, а чоловік – із патріархальної? Або ж чоловік – із багатодітної сім'ї, а дружина – єдина дочка матері-одиначки? Можна припустити, що в таких шлюбах хтось один «не виживає». Це не зовсім так, оскільки про все можна мирно домовитися *. Для цього потрібно багато розмовляти одне з одним, обговорювати, сперечатися, виробляти спільну точку зору. Дуже важливо якнайшвидше пройти шлях від «Я» до «Ми»: «ми так вирішили», «ми домовилися», «нам так здається» – і немає значення, чия думка взяла гору і хто пішов на великі поступки. Головне, щоб обговорення будь-якої проблеми не виливалося в боротьбу самолюбств – тоді програють обоє.

Немає навчальних закладів, у яких готують до сімейного життя, а навчитися ж доведеться багато чого: слухати й чути те, що говорить партнер; просити вибачення і прощати самому; іти на компроміс; рахуватися з інтересами чоловіка чи дружини; миритися з якимись не занадто приємними звичками; домовлятися і дотримуватися домовленості; цінувати в партнері те краще, що в ньому є; бути вдячним; виробляти сімейні традиції; формувати сімейний бюджет...

Спільність поглядів і взаємопорозуміння не даються згори, вони виробляються в процесі багаторічного спокійного спілкування. Тому дуже важливо, щоб із самого початку почесне місце в подружніх стосунках було відведене розмовам. Неодмінна умова – бути тільки удвох: зачинившись у своїй кімнаті (не всім дано щастя жити окремо від батьків); під час спільного приготування вечері чи за трапезуванням; під час вечірньої прогулянки перед сном чи на природі у вихідні дні. Якщо розмови стануть сімейною традицією і невід'ємною частиною стосунків – висока ймовірність того, що шлюб буде стабільним і щасливим (особливо якщо такий стиль спілкування переноситься згодом і на дітей).

Однак чи багато розмовляли молодий і молода до весілля? Чи більше просто базікали, а основний час проводили на спільних тусовках? А якщо й спілкувалися між собою, то чи завжди це була власне розмова? Типова картина: вона – весела щебетуха, він – мовчун. Або навпаки: він – оповідач, вона – слухачка. Той, хто говорить, щасливий – йому здається, що його «співрозмовник» поділяє й розуміє все: мовчання – знак згоди. Й іноді невтямки, що це може бути не мовчання, а умовчання. Майбутній супутник життя з усім згоден і сповнений захоплення? А може, наречений думає: «Нічого, одружимося – обламаю», «Вічно вона про подруг, у шию їх гнати треба», «Скільки можна посилатися на матусю?» Або наречена, слухаючи краєм вуха, міркує: «Як мені набрид його футбол», «Стільки розмов про його роботу, а зарплати кіт наплакав».

Наскільки високі шанси, що, одружившись, молода сім'я почне посилено між собою спілкуватися? Молодята нерідко продовжують жити тим життям, що й до весілля, судомно намагаючись «догуляти». І ще добре, якщо розважатимуться вони спільно, а не втікатимуть постійно на «хлопчатники» та «дівчатники». Звісно, цейтнот можуть викликати й цілком поважні причини: навчання, завантаження на роботі, хворі батьки. Але якщо в сім'ї вироблена потреба в розмовах, то їм знайдеться місце в найбільш напруженому графіку. Та все ж таки головний сімейний ворог – це телевізор. Якщо вечорами все спілкування зводиться до швидкого обміну інформацією і квапливих перепалок під час рекламних пауз, то неминуче постає запитання: КОЛИ подружжю обмінюватися поглядами, довідуватися думку одне одного з найрізноманітніших питань, знаходити точки дотику? (Спільний перегляд новин, фільмів чи телесеріалів тільки незначною мірою може цьому посприяти.)

Але навряд чи розмови стануть сімейною втіхою, якщо зводитимуться тільки до «обговорення проблем» та обміну інформацією. І тут ми повинні сказати про змістовий бік шлюбу. Багатьом подружжям стає нудно одне з одним (комусь раніше, комусь пізніше): улюблені історії, анекдоти, спогади дитинства

та юності пішли по енному колу; новини з роботи стали повторюватися (шеф дістав, комп'ютер поламався, замовники підвели, Марія Іванівна знову скандалила, а Василюк укотре напився); у ліжку передбачуване; ще не поставивши запитання, вже знаєш відповідь... Нерідко можна чути поради урізноманітнити подружнє життя («влаштуйте вечерю при свічках» тощо). Але значно важливіше, щоб спільне життя було наповнене подіями не тільки зовнішнього, а й внутрішнього життя: щось зрозумів, до чогось додумався, щось усвідомив. І біжиш щодуху додому, і телефонуєш, і гукаєш із іншої кімнати – поділитися, розповісти, обговорити. Але для цього потрібно, щоб душевне життя було багатим і різноманітним, щоб було що принести в сім'ю.

У зв'язку з цим можна було б, звісно, дати велемовну пораду: живіть духовним життям. Але ми говоримо більшою мірою про душевне життя, яке не обов'язково пов'язане з «високими матеріями» (це не всім дано). А щоб душевне життя було насиченим, кожному необхідна культура особистого дозвілля і зона внутрішньої свободи – час і можливість почитати, подумати, помріяти, просто побути самому. Молоді грішать прагненням постійно бути разом, відмовляючи своєму чоловіку чи дружині у праві на самоту. Тому дуже традиційними бувають образи: «То жодної секунди без мене не міг (не могла), а тепер годинами уваги не звертає». Безперервною фізичною присутністю не можна замінити душевну спільність і духовну єдність. Життя, прожите не просто поруч, а разом, – це велике щастя і напружена праця. Але РАЗОМ – це не означає ЗАМІСТЬ. Не можна замінити своє життя життям хай навіть найближчої, але іншої людини.

Часто подружні пари, які звикли жити поруч, але не разом (назву нашої рубрики пам'ятаєте?), не усвідомлюють, наскільки таке становище ненормальне. А необхідність кардинально змінювати стиль сімейних стосунків виникає тоді, коли виникають проблеми у дітей і з дітьми. Дитячі страхи, тики, енурези, підліткові проблеми можуть бути наслідком того, що,

попри формальну наявність батька, той давно «пішов із сім'ї» у телевізор, газети, комп'ютер, творчість, друзів, розумні книги, гараж, роботу, випивку... І з допомогою психолога сімейній парі доводиться наново вчитися розмовляти одне з одним. Це важкий і тривалий процес, однак знання, помножені на інтуїцію і любов, можуть вершити чудеса. Але навіщо всі ці надзусилля й моральні втрати, якщо можна відразу після весілля розпочати розмову довжиною в подружнє життя?